

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА
ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

КОШЕВИЙ МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 338.36

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ НАУКОСМНИХ
ВИРОБНИЦТВ ОБ'ЄДНАНЬ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Рівне – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Інституті економіки промисловості НАН України (м. Київ).

Науковий керівник: доктор економічних наук, доцент
Мельникова Марина Віталіївна,
Інститут економіко-правових досліджень
Національної академії наук України (м. Київ),
провідний науковий співробітник

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Толпежніков Роман Олексійович,
ДВНЗ «Приазовський державний технічний
університет» (м. Маріуполь),
директор Навчально-наукового інституту
економіки та менеджменту

доктор економічних наук, доцент
Гонтарева Ірина Вячеславівна,
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця,
професор кафедри економіки підприємства
та менеджменту

Захист дисертації відбудеться «27» листопада 2015 р. о 15⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 47.104.07 у Національному університеті водного господарства та природокористування за адресою: 33028, м. Рівне, вул. Соборна, 11, ауд. 103 (конференц-зала).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету водного господарства та природокористування за адресою: 33002, м. Рівне, вул. Приходька, 75.

Автореферат розіслано «26» жовтня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

О.В. Павелко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Нині в розвинених країнах прискорено формується інноваційна економіка, що дозволяє на базі знань і за рахунок нарощування випуску наукоємної продукції та послуг забезпечувати розширене відтворення наукоємного валового продукту та накопичувати інтелектуальний потенціал. Для вітчизняних підприємств такий напрям розвитку має бути пріоритетним, проте сучасний стан справ свідчить, що можливості власного наукоємного виробництва використовуються недостатньо, а інколи й втрачаються. Відсутність відповідної науково-технічної політики зумовлює наявність низької частки високотехнологічних та наукоємних виробництв в реальному секторі економіки, а також недостатній рівень впровадження вітчизняних наукових розробок в економіку.

Проведений аналіз вітчизняних і зарубіжних праць дозволяє стверджувати, що проблема забезпечення розвитку наукоємних виробництв розглядається у різних аспектах, водночас актуальними постають завдання щодо розробки теоретичних і практичних засад, на яких має ґрунтуватися розвиток наукоємних виробництв об'єднань підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що окремим питанням з управління та розвитку наукоємного виробництва присвячено увагу вітчизняних дослідників, а саме таких, як: О. І. Амоша, А. В. Артємова, П. А. Борисенко, С. А. Володін, І. В. Гонтарева, Т. В. Гринько, А. В. Гуренко, В. А. Денисюк, І. В. Дронова-Вартанян, Н. С. Ілляшенко, О. В. Крехівський, О. І. Маслак, М. В. Мельникова, І. М. Мірошник, О. О. Олейников, Р. О. Толпежников, Д. О. Турко, Д. Д. Узун, Л. І. Узун, а також зарубіжних науковців, зокрема А. Н. Авдулова, К. А. Багріновського, М. А. Бендікова, А. Є. Варшавського, М. М. Вороновицького, С. С. Деміна, В. В. Знаменського, С. Ю. Зуєва, В. В. Клочкова, П. А. Кульвеца, В. Л. Макарова, Е. Менсфілда та ін.

Незважаючи на численну кількість публікацій за досліджуваною тематикою, через її складність і новизну багато питань все ще залишаються невирішеними. Так, у сучасних умовах виникає потреба в обґрунтуванні теоретичних положень і розробленні прикладних рекомендацій щодо розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств. Методична та практична значущість окреслених питань обумовили актуальність теми дисертації, визначили її мету, завдання і структуру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт:

– Інституту економіки промисловості НАН України за темою «Модернізація стратегії розвитку промисловості України» (номер державної реєстрації 0111U008354, 2011–2013 рр.), у межах якої здобувачем доведено необхідність розвитку наукоємного виробництва, запропоновано поняття наукоємності виробництв об'єднань підприємств, проведено дослідження іноземного досвіду підтримки розвитку наукоємних виробництв, та «Інституційне забезпечення структурних трансформацій промислових регіонів України» (номер державної реєстрації 0112U006883, 2012–2015 рр.), де автором розроблено модель оцінки наукоємності підприємства, запропоновано науковий підхід до виявлення конкурентних переваг наукоємного підприємства, вказано на необхідність створення інтегральних науково-виробничих об'єднань;

– Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара за темою «Розробка організаційно-економічного механізму функціонування суб'єктів господарювання, галузей та регіонів України у контексті концепції сталого розвитку» (номер державної реєстрації 0113U002059, 2013–2015 рр.), у межах якої обґрунтовано організаційно-економічні чинники забезпечення розвитку наукоємних виробництв та удосконалено організаційно-економічне забезпечення їх розвитку;

– ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет» за темою «Удосконалення діяльності промислових підприємств на основі їх конкурентоспроможності» (номер державної реєстрації 0111U008605, 2010–2012 рр.), де автором досліджено тенденції розвитку промислового сектору та наукоємних виробництв в Україні, оцінено стан фінансового забезпечення наукової та науково-технічної діяльності, проаналізовано динаміку витрат на дослідження і розробки у складі інноваційних витрат підприємств.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних положень, розробці методичних підходів і практичних рекомендацій щодо розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких завдань:

- узагальнити науковий базис та виокремити особливості наукоємного виробництва в системі національної економіки;
- проаналізувати досвід створення та функціонування об'єднань підприємств;
- систематизувати проблеми та дослідити зарубіжний досвід забезпечення розвитку наукоємних виробництв у системі об'єднань підприємств;
- дослідити розвиток та потенціал промислового сектору вітчизняної економіки;
- узагальнити тенденції розвитку наукоємних виробництв на підприємствах;
- виділити чинники забезпечення розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств на підставі аналізу тенденцій їх розвитку;
- обґрунтувати методичні підходи до стимулювання розвитку виробництва наукоємної продукції;
- сформулювати організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств;
- обґрунтувати доцільність формування науково-виробничих кластерів для забезпечення розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств.

Об'єктом дослідження є процес функціонування та розвитку наукоємних виробництв сучасних підприємств.

Предмет дослідження – теоретичні та методичні засади забезпечення розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною основою дослідження є фундаментальні праці вітчизняних і зарубіжних учених з управління та розвитку наукоємних виробництв. У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема такі, як: абстрактно-логічний – з метою проведення аналізу категорій «наукоємність», «наукоємне виробництво»; абстракції, аналогії, індукції та дедукції – для виявлення сутності й виокремлення особливостей наукоємного виробництва; економіко-статистичний аналіз – для окреслення основних тенденцій та оцінки динаміки розвитку промисловості; метод системного аналізу – з метою

обґрунтування напрямів та формування організаційно-економічного забезпечення розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств; економіко-математичний метод – для оцінки ефективності формування науково-виробничих кластерів; абстрактно-логічний – з метою теоретичного узагальнення результатів дослідження та формування висновків.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі акти, дані Державної служби статистики України, матеріали статистичної звітності вітчизняних підприємств, науково-практичні публікації, монографії, матеріали періодичних видань із заданої тематики, результати власних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних положень, розробці методичних підходів і практичних рекомендацій щодо забезпечення розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств.

Наукову новизну дослідження визначають такі основні результати:

вперше:

– запропоновано концептуальний підхід до формування інтегрованої господарської структури – науково-виробничого кластеру, що враховує передумови утворення кластерів та науково-виробничих об'єднань як певної групи локалізованих підприємств, науково-виробничих і фінансових організацій, пов'язаних між собою технологічних процесом або орієнтованих на загальний ринок ресурсів чи споживачів (мережевий взаємозв'язок), конкурентоспроможних та здатних генерувати інноваційну складову;

удосконалено:

– трактування наукоємного виробництва об'єднань підприємств як виробництва наукоємної продукції, робіт і послуг, що, на відміну від існуючих, пов'язане зі значними витратами на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи суб'єктів господарювання в системі об'єднань підприємств. Використання уточненого тлумачення дозволяє посилити теоретичні засади розвитку наукоємних виробництв;

– систему показників відбору підприємств та об'єднань підприємств для оцінки рівня наукоємного виробництва, для формування якої, на відміну від існуючих, передбачено використання таких показників, як: обсяг витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, кількість працівників, зайнятих у наукоємній сфері підприємства, обсяг наукоємної продукції, кількість власних та придбаних розробок, що дає змогу спростити процес створення кластерів наукоємних підприємств;

– науково-методичний підхід до формування відповідного організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств, який, на відміну від існуючих, формується на підставі виконання етапів теоретико-методичного обґрунтування наукоємності, узгодження стратегії розвитку виробництва з вимогами наукоємного виробництва, оцінки існуючого стану розвитку виробництва за рівнем наукоємності;

– системні підходи до стимулювання розвитку виробництва наукоємної продукції, які, на відміну від існуючих, базуються на взаємодії усіх суб'єктів ринку наукоємної продукції, що сприяє створенню договірної основи цієї взаємодії;

набули подальшого розвитку:

– ідентифікація форм виробничої інтеграції суб'єктів господарювання та форм об'єднань підприємств, які використовуються у наукоємних галузях, що, на відміну

від існуючих, базується на обґрунтуванні доцільності здійснення заходів державної політики щодо формування вертикальних об'єднань підприємств, що дозволило віднести до таких форм інтегровані науково-виробничі об'єднання;

– адаптація зарубіжного досвіду використання каналів трансферу знань і технологій між наукою і виробництвом, які, на відміну від існуючих, пов'язані з надлишковою академічністю результатів досліджень і розробок та високою вартістю технічних рішень, що уможливорює їх виконання традиційними науковими організаціями;

– прийоми аналізу щодо розвитку наукоємних виробництв, які застосовуються, на відміну від існуючих підходів, за територіальною та галузевою ознаками, що дозволило виявити диспропорції та рівень концентрації наукоємних виробництв;

– система чинників впливу внутрішнього та зовнішнього середовища на функціонування та розвиток наукоємних виробництв об'єднань підприємств, яку, на відміну від існуючих, сформовано на основі системного та диференційованого підходу, що поліпшує їх динамічні характеристики.

Практичне значення одержаних результатів полягає у застосуванні розроблених автором теоретичних положень та науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення розвитку наукоємного виробництва об'єднань підприємств.

Результати дослідження впроваджено Департаментом економічного розвитку Дніпропетровської обласної державної адміністрації при визначенні методичних засад забезпечення оцінки розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств (лист № 452/6/16–14 від 19.06.2014 р.), Департаментом економічного розвитку і торгівлі Запорізької обласної державної адміністрації – при формуванні основ розвитку об'єднань підприємств регіону (лист № 351/02/14 від 22.01.2014 р.).

Окремі положення дисертації використано у практичній діяльності суб'єктів господарювання. Пропозиції щодо формування інтегрованих господарських структур та оцінки ефективності їх створення – на Павлоградському механічному заводі ДПВО «Південний машинобудівний завод ім. О.М. Макарова» (довідка № 18/14 від 23.04.2014 р.); рекомендації щодо формування організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств – у ТОВ «Укрсплав» (довідка від 28.11.2013 р.) та державному підприємстві «Науково-виробниче об'єднання «Павлоградський хімічний завод» (довідка № 155/14 від 26.08.2014 р.). Положення щодо використання каналів трансферу знань і технологій – у ТОВ «Науково-виробниче об'єднання «Дніпрофмаш» (довідка № 63н від 10.12.2014 р.); методичні підходи до стимулювання розвитку виробництва наукоємної продукції – у ТОВ «НВО Техпромсервіс» (довідка № 18 від 17.06.2014 р.) та ТОВ Науково-виробниче об'єднання «Южэнерго групп» (довідка № 08/15 від 17.02.2015 р.); запропонований механізм взаємодії між суб'єктами ринку наукоємної продукції – у ТОВ «Науково-виробниче об'єднання «Буденеро» (довідка № 23 від 26.03.2015 р.).

Результати дослідження використовуються в навчальному процесі Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара при викладанні дисциплін «Економіка підприємства», «Економіка і організація інноваційної діяльності», «Стратегія підприємства» (акт від 26.05.2014 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, де подано авторський підхід до вирішення актуальної наукової проблеми

щодо забезпечення розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертаційній роботі використано винятково ті ідеї і положення, які одержано автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертації доповідалися і одержали позитивну оцінку на таких міжнародних науково-практичних конференціях: «Проблеми формування нової економіки XXI століття» (м. Дніпропетровськ, 2011 р.); «Економіка та управління: проблеми науки та практики» (м. Львів, 2012 р.); «Тенденції управління фінансовими та інноваційними процесами в умовах ринкових перетворень» (м. Вінниця, 2012 р.); «Фінансова система держави: проблеми та перспективи розвитку» (м. Київ, 2012 р.); «Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики» (м. Харків, 2012 р.); «Экономика сегодня: проблемы и пути решения» (м. Ставрополь, 2012 р.); «Економіка і управління: досягнення та перспективи» (м. Одеса, 2012 р.); «Развитие экономической науки: прошлое, настоящее, будущее» (м. Санкт-Петербург, 2013 р.); «Актуальные вопросы экономических наук» (м. Новосибірськ, 2013 р.); «Глобальна економічна динаміка як фактор напруги соціально-політичних процесів: цикли, криза і конфлікти» (м. Афіни, 2014 р.); «Україна-Польща: діалог культур в контексті євроінтеграції» (м. Запоріжжя, 2014 р.); «Проблеми сталого розвитку економіки України в умовах інтеграційних процесів» (м. Ужгород, 2014 р.); «Економіка і менеджмент-2013: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку» м. Дніпропетровськ, 2014 р.); «Економіка і менеджмент-2015: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку» (м. Дніпропетровськ, 2015 р.); «Проблеми устойчивости социально-экономического развития в условиях глобализации» (м. Душанбе, 2015 р.); «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: європейський вектор – нові виклики та можливості» (м. Львів, 2015 р.) та Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні» (м. Умань, 2014 р.).

Публікації. За підсумками дисертаційної роботи опубліковано 30 наукових праць, у яких особисто автору належить 15,82 д.а., у тому числі: 2 монографії (47,0 д.а., з них 5,0 д.а. належать особисто автору); 6 статей – у наукових фахових виданнях України (4,0 д.а., з них 3,38 д.а. належать особисто автору), в т.ч. 4 – одноосібні; 5 статей – у виданнях, які включено до міжнародних наукометричних баз, та у закордонних виданнях (3,38 д.а., з них 3,13 д.а. належать особисто автору); 17 тез доповідей – у матеріалах науково-практичних конференцій (4,71 д.а., з них 4,31 д.а. належать особисто автору).

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 236 сторінок друкованого тексту (216 сторінок – основного), що містить 32 таблиці, 48 рисунків, список використаних джерел, який налічує 223 найменування на 25 сторінках, та 9 додатків на 34 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлено наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів.

У першому розділі «**Теоретичні передумови розвитку наукоємних виробництв у системі об'єднань підприємств**» узагальнено теоретичні питання, пов'язані з розвитком наукоємних виробництв, досліджено еволюцію та конкретизовано концептуальні засади створення та функціонування об'єднань підприємств, обґрунтовано теоретичні положення розвитку наукоємних виробництв.

Аргументовано, що наукоємне виробництво пов'язане з науково-технічним прогресом, розробкою та реалізацією науково-технічної політики, яка в умовах сьогодення має орієнтири на розвиток інформаційних послуг та комп'ютеризацію. При цьому теорія наукоємного виробництва, що базується на положеннях неоіндустріальної теорії фірми, дозволяє формувати моделі економічного росту за рахунок інвестицій у науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи й людський капітал, а також трансферу технологій із наукової сфери до економіки шляхом вертикальної інтеграції, що сприяє формуванню та розвитку наукоємного або високо-технологічного сектору.

Зважаючи на відсутність єдиного загальноприйнятого визначення поняття «наукоємне виробництво», у даному дослідженні під наукоємністю запропоновано розуміти показник, що характеризує ступінь наукового забезпечення та використання у виробництві наукових розробок, який відображає пропорцію між науково-технічною та інноваційною діяльністю і виробництвом. Для розрахунку наукоємності виробництва використовуються різні підходи, які базуються на визначенні рівня фондоемності, трудомісткості, автоматизації, витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, співвідношення між витратами на дослідження та розробки, тривалості життєвого циклу продукції, конструктивності, результативності, професіоналізму, гнучкості виробничої системи, використання високих технологій IV–V укладів.

Наукоємність продукції є мірою наукового забезпечення та використання наукових розробок у виробничих процесах суб'єктів господарювання. Ідентифікації наукоємного виробництва сприяє також порівняння з традиційним виробництвом за організаційними та економічними характеристиками, що дозволяє виявити особливості та враховувати їх при визначенні передумов і напрямів розвитку (рис. 1).

Наукоємне виробництво об'єднань підприємств на підставі врахування критеріїв рівня наукоємності визначається як виробництво наукоємної продукції, робіт і послуг, яке пов'язане зі значними витратами на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи суб'єктів господарювання в системі об'єднань підприємств.

Досвід створення та формування об'єднань підприємств включає методи концентрації та централізації капіталу, диверсифікації діяльності, систему «участі», а також транснаціоналізації капіталу та забезпечення сталого розвитку економіки. За формою інтеграції об'єднання підприємств поділяються на вертикально-, горизонтально-, діагонально-, ар'єргардно інтегровані, а також комбіновані. Аналіз переваг та недоліків зазначених форм інтеграції дозволяє стверджувати про природність вертикальної та гібридності інших форм.

Рис. 1. Ідентифікаційні особливості наукоємного та традиційного виробництва

Використання різних форм інтеграції ресурсів об'єднаннями підприємств сприяє високій концентрації промислового капіталу, що дозволяє реалізовувати значні за обсягом фінансування проекти, включаючи розробку наукоємної продукції. За ступенем жорсткості інтеграції виокремлюються такі об'єднання підприємств, як: «м'яко інтегровані» – асоціація, консорціум та стратегічний альянс (широко використовуються у наукоємних та високотехнологічних галузях) і «жорстко інтегровані» – картель, синдикат, трест, концерн. Аналіз динаміки кількості об'єднань підприємств в Україні за 2001-2014 рр. свідчить про переважання «м'якої» форми інтеграції – асоціацій.

У практиці наукоємних галузей зазвичай використовуються три форми об'єднань підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Форми об'єднань підприємств, що використовуються у наукоємних галузях економіки

№ з/п	Об'єднання підприємств	Визначення	Характер діяльності
1.	Виробничо-територіальні об'єднання	Організація будь-якої організаційно-правової форми, яка формується в межах компактної території для одержання певного господарського ефекту	Виробництво та випуск продукції, надання послуг, ремонт обладнання тощо
2.	Науково-виробничі об'єднання	Організація будь-якої організаційно-правової форми, яка проводить наукові дослідження та розробки разом з їх освоєнням у виробництві та випуском продукції	Виробництво та випуск продукції, науково-дослідна, експериментальна та дослідно-конструкторська діяльність
3.	Виробничо-технічні об'єднання	Організація будь-якої організаційно-правової форми, яка здійснює будь-які види діяльності	Виробництво та випуск продукції, проектно-конструкторська, дослідна та науково-методична діяльність

Щодо форм інтеграції наукоємних підприємств в Україні доцільним є здійснення заходів державної політики, які б мотивували та стимулювали створення вертикальних об'єднань підприємств, включаючи інтегровані науково-виробничі об'єднання. Зазначені об'єднання дозволяють скористатися перевагами щодо зміцнення фінансової складової діяльності за рахунок інтеграції капіталів учасників об'єднання, що у свою чергу сприяє здійсненню досліджень, розробок та реалізації наукоємної продукції.

Обґрунтовано, що найважливіші завдання зі збереження та зміцнення людського потенціалу як в Україні, так і закордоном, забезпечення конкурентоспроможності неможливо вирішити без збільшення частки наукоємних виробництв та залучення інвестиційних ресурсів для реалізації пріоритетних проектів розвитку економіки. При цьому важливою є відповідність між галузевою та технічною структурою національної економіки. Оцінку рівня розвитку наукоємних виробництв доцільно здійснювати відповідно до їх груп за обсягами витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи та з використанням різних підходів до аналізу наукоємних галузей, включаючи показники технологічної інтенсивності.

Внаслідок проведення аналізу даних Статистичної організації Європейської Комісії щодо визнання наукоємних та технологічних виробництв визначено переважання продуктового підходу, використання відповідних ознак та критеріїв, а також врахування особливостей національної інноваційної системи та розвитку людського й інтелектуального капіталу. При цьому значної уваги потребує розвиток високотехнологічних послуг, взаємодія науки з виробництвом на підставі трансферу знань і технологій, створення розгалужених корпорацій, структура яких здатна фінансувати наукові дослідження, формувати технопарки та кластери.

Другий розділ **«Стан та особливості розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств»** містить результати дослідження тенденцій розвитку промисловості та наукоємних виробництв на підприємствах; аналіз динаміки господарських об'єднань в економіці; дослідження інституціонального забезпечення розвитку наукоємного виробництва об'єднань підприємств та чинників забезпечення розвитку наукоємних виробництв у системі об'єднань підприємств.

Встановлено, що співпраця між дослідницьким сектором та виробництвом є слабкою, носить формалізований несистемний характер, оскільки більшість вітчизняних підприємств не розглядають проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт як неодмінний фактор забезпечення їх конкурентоспроможності в ринкових умовах. Так, частка підприємств, що займаються інноваціями, за підсумками 2014 р. складає лише 16,1%, а частка підприємств, що їх впроваджувала – ще менша (12,1%), що значно нижче за показники розвинених країн (60-80%).

Основною формою організації наукових досліджень і розробок залишаються наукові установи, які економічно відокремлені від суб'єктів реального сектору економіки. Така практика не відповідає досвіду розвинених країн, де основний обсяг науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт сконцентровано в корпоративному секторі науки, максимально наближеному до кінцевої стадії інноваційного процесу.

Проведений аналіз інноваційної активності підприємств підтверджує її низький рівень. Це стосується питомої ваги підприємств, які впроваджували інновації,

у загальній кількості підприємств, та впровадження у виробництво інноваційних видів продукції. У 2014 р. порівняно з 2000 р. має місце зростання рівня впровадження нових видів техніки в 2,1 разів. У структурі інноваційної продукції переважає нова продукція, половина з якої експортується. Аналіз динаміки впровадження нових видів технологічних процесів свідчить про зростання їх кількості у 2014 р. порівняно з 2000 р. на 24,2%. У свою чергу аналіз динаміки кадрового складу, що займається науковими розробками, вказує на його скорочення. Виявлено, що інноваційні витрати мають тенденцію до зменшення за темпами зростання, однак частка витрат на дослідження та розробки має тенденцію до збільшення. При цьому спостерігається зниження інноваційності вітчизняної економіки України на 1/3 рівня за період 2000–2014 рр., а основним джерелом фінансування інноваційної діяльності у 2000–2014 рр. залишаються власні кошти підприємств, частка яких в 2014 р. становила 85,0% від загального обсягу інноваційних витрат.

Для проведення узагальненої оцінки розвитку наукоємних виробництв підприємств запропоновано використовувати рівень наукоємності як співвідношення витрат на дослідження та розробки до валової доданої вартості, що створена цими підприємствами (рис. 2).

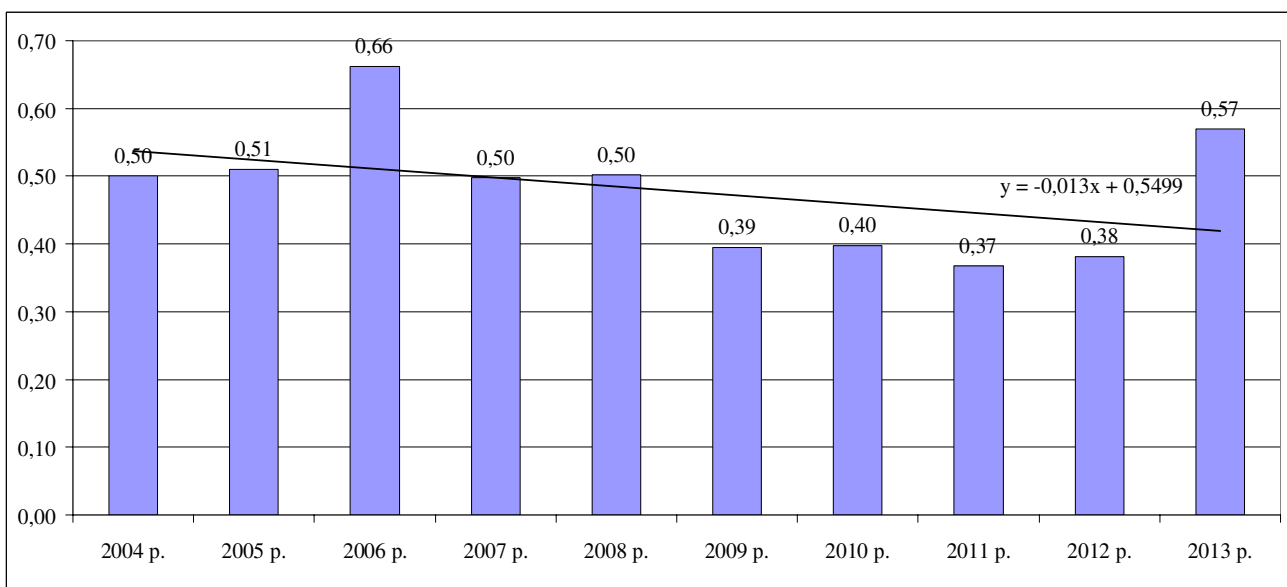

Рис. 2. Динаміка рівня наукоємності підприємств, %

У роботі досліджено тенденції розвитку та ресурсного забезпечення восьми підприємств Дніпропетровської області, які декларують наявність наукоємного виробництва. Два із досліджуваних підприємств є активно зростаючими, чотири – відносно стабільні, інші два – знаходяться у стадії падіння.

Можливість здійснення лише витратно-кількісного аналізу показників розвитку досліджуваних підприємств, що є недостатнім для оцінки розвитку наукоємного виробництва, обумовлює необхідність вдосконалення системи показників оцінки рівня наукоємного виробництва підприємств та об'єднань підприємств.

Результати аналізу динаміки показників рівня наукоємного виробництва вибіркової сукупності підприємств та об'єднань підприємств впродовж 2010–2014 рр. наведено у табл. 2.

**Динаміка рівня наукоємного виробництва вибіркової сукупності підприємств
та об'єднань підприємств у 2010–2014 рр.**

№ з/п	Показники	Рекомендоване значення	ТОВ «Укрсплав»		НВО «Павлоградський хімічний завод»		НВО «Дніпрофмаш»		НВО «Техпром-сервіс»		НВО «Юж-енерго груп»		НВО «Буд-енерго»		Павлоградський механічний завод	
			2010	2014	2010	2014	2010	2014	2010	2014	2010	2014	2010	2014	2010	2014
1.	Коефіцієнт наявності інтегрованих форм відтворення	0,8-1,0; 0,4-0,8; менше 0,4	0,50	0,50	0,50	0,50	0,17	0,33	0,17	0,17	0,17	0,17	0,17	0,17	1,00	1,00
2.	Коефіцієнт наявності міжгалузевих зв'язків	0,8-1,0; 0,4-0,8; менше 0,4	0,20	0,40	0,20	0,40	0,20	0,40	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	1,00	1,00
3.	Обсяг витрат на НДДКР, тис. грн.	Зростаюча динаміка	72802,0	179008,2	7231,9	26006,4	1487,3	1714,7	2273,3	2943,6	1034,0	554,1	547,3	1387,3	2061,5	2665,4
4.	Частка витрат на НДДКР у загальній структурі витрат, %	Не менше 4-5%	4,11	5,80	3,12	3,12	3,45	3,27	2,45	2,14	1,85	2,13	1,54	2,08	3,01	3,46
5.	Частка науково-технічних витрат у собівартості виробів, %	Зростаюча динаміка	30,24	31,21	28,41	30,41	26,78	31,10	24,12	26,31	24,51	28,12	15,42	18,92	24,53	25,06
6.	Питома вага працівників, зайнятих в наукоємній сфері підприємства, %	Не менше 3-4%	3,00	3,25	3,14	3,01	2,68	4,91	2,75	2,80	1,94	1,33	2,99	3,75	3,87	4,56
7.	Частка впроваджень результатів реалізації розробок у виробничий процес, %	Більше 30%	35,44	37,82	24,12	28,32	29,41	24,15	5,4	4,2	5,6	4,8	3,7	4,2	38,45	41,23
8.	Частка наукоємної продукції в загальному об'ємі випуску продукції підприємством, %	Не менше 30%	35,68	42,45	25,42	31,12	18,42	16,12	14,12	10,09	17,84	16,57	15,42	17,41	28,54	31,27
9.	Коефіцієнт використання власних розробок	≥ 1	1,0	1,0	0,5	1,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0
10.	Коефіцієнт використання придбаних розробок	≤ 1	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0
11.	Коефіцієнт співвідношення кількості власних розробок до кількості придбаних	≥ 1	0,0	0,0	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0

Отже, можна констатувати про те, що підприємствами з високим рівнем наукоємного виробництва є ТОВ «Укрсплав» та Павлоградський механічний завод ДПВО «Південний машинобудівний завод ім. О. М. Макарова», з середнім рівнем – ДП «НВО «Павлоградський хімічний завод» та ТОВ «НВО «Дніпрофмаш», з низьким рівнем – ТОВ «НВО «Техпромсервіс», ТОВ НВО «Южэнерго групп» та ТОВ «НВО «Буденерго». Щодо питомої ваги працівників, зайнятих в наукоємних сферах підприємств, необхідно відзначити, що працівники такої категорії мають місце на усіх досліджуваних підприємствах, однак найбільша їх кількість спостерігається на активно зростаючих підприємствах, тенденція до скорочення – на підприємствах, що демонструють падіння виробництва.

За результатами дослідження функціонування та розвитку наукоємного виробництва вибіркової сукупності підприємств виявлено та систематизовано економічні, організаційні та інституційні чинники впливу зовнішнього та внутрішнього середовища. Запропоновано визначати стан економічної зацікавленості у розвитку наукоємного виробництва, на який впливає ринкова ситуація, механізм державного регулювання та внутрішньовиробничі особливості. Врахування таких чинників та умов дозволяє поліпшити динамічні характеристики наукоємних виробництв на основі системного та диференційованого підходу.

У третьому розділі «**Вдосконалення забезпечення розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств**» надано пропозиції щодо вдосконалення механізмів і методів стимулювання розвитку наукоємної продукції; запропоновано формування механізму організаційно-економічного забезпечення розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств; обґрунтовано доцільність формування науково-виробничих кластерів та науково-методичний підхід до оцінки ефективності їх формування.

Зважаючи на існуючі тенденції ринку наукоємної продукції, запропоновано механізми стимулювання розвитку виробництва наукоємної продукції на підставі можливих варіантів її модифікації, у складі яких виділено управління, інформаційне супроводження, формування інтелектуальної власності, фінансування, ліцензування, трансфер і консалтинговий супровід стимулювання розвитку виробництва наукоємної продукції. Для вирішення проблем забезпечення розвитку наукоємного виробництва об'єднань підприємств доцільним є формування організаційно-економічних умов розвитку сектору високотехнологічних і наукоємних виробництв об'єднань підприємств, які полягають у взаємоузгодженні стратегій розвитку на макро-, мезо- та макро-рівнях, виявленні резервів фінансових ресурсів та застосуванні дієвих механізмів їх залучення, діагностиці науково-технічних програм.

Враховуючи те, що механізм забезпечення розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств має базуватися на визначенні організаційної та економічної складових, запропоновано науково-методичний підхід до формування організаційно-економічного механізму розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств, що дозволить підвищити їх конкурентоспроможність. Для забезпечення розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств розроблено авторський організаційно-економічний механізм забезпечення їх розвитку, що дасть змогу підвищити їх конкурентоспроможність та сприятиме ефективному використанню наявного науково-технологічного потенціалу (рис. 3).

Рис. 3. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств

Основними причинами низького попиту на наукові досягнення та застосування власного наукоємного потенціалу з боку об'єднань підприємств визначено такі: низька рентабельність виробництва, особливо високотехнологічного та наукоємного; фінансові спекуляції та орієнтація на імпорт кінцевого продукту й технологій.

Встановлено, що діяльність високотехнологічних і наукоємних виробництв залежить від впливу ринкових відносин на формування попиту на продукцію, рівня цін на ресурси, що споживаються, та основні фактори виробництва (обладнання й технології), а також від використання інструментів державного регулювання економіки, які впливають на фінансові потоки, що формуються в процесі створення, освоєння та використання продукції, та економічних результатів діяльності.

Визначено, що в рамках переходу до постіндустріального суспільства, якому притаманне в першу чергу виробництво наукоємних товарів та інтелектуальних послуг, актуалізується поглиблення використання заходів організаційного та економічного зміцнення всіх ланок, пов'язаних зі створенням і впровадженням нової техніки та технології. Важливе значення у даному процесі належить науково-виробничим кластерам.

Ефективність функціонування даної організаційної форми зв'язку науки з виробництвом залежить від того, наскільки різні за економічною природою підприємства утворюють єдину систему. Саме тому узагальнення теоретичних передумов утворення кластерів та науково-виробничих об'єднань дозволило обґрунтувати доцільність створення інтегрованих утворень – науково-виробничих кластерів як певну групу локалізованих підприємств, науково-виробничих і фінансових організацій, пов'язаних між собою технологічним процесом або орієнтованих на загальний ринок ресурсів чи споживачів (мережевий взаємозв'язок), конкурентоспроможних на певному рівні та здатних генерувати інноваційну складову. Для визначення ефективності створення науково-виробничого кластеру використано неінституціональний підхід, що передбачає дослідження порівняльних переваг і недоліків дискретних інституціональних альтернатив. Процес вибору альтернативи включає оцінку базових параметрів інституційного середовища та ключових характеристик трансакцій. Найкращою з можливих вважається альтернатива, в рамках якої відбувається мінімізація сукупності трансакційних, трансформаційних і операційних витрат. Для оцінки переваг виробничої інтеграції необхідним є врахування вигод та втрат ринкового, інституційного й відтворювального характеру, що виникають під час її реалізації.

Базову оцінку параметрів інституційного середовища представлено у вигляді інтегрального показника ресурсного потенціалу (матеріального, енергетичного, фінансового, інтелектуального, інформаційного, трудового тощо) – потенціалу, що не задіяний в економічній діяльності відокремлених суб'єктів господарювання та втрат, пов'язаних з незалежністю сторін угоди щодо забезпечення безперервності відносин і окупністю інвестицій в специфічні активи:

$$\sum_{j=1}^m \left(\sum_{i=1}^n R_{ij} - \sum_{i=1}^n F_{ij} \right) = \Pi, \quad (1)$$

де R_{ij} – i -й ресурс (матеріальний, енергетичний, фінансовий, інтелектуальний, інформаційний, трудовий), що знаходиться в розпорядженні і може бути використаний

у виробничому процесі j відокремлених суб'єктів господарювання, пов'язаних між собою контрактними відносинами;

F_{ij} – складова i -го ресурсу, що частково або повністю використовується в діяльності j -го суб'єкта господарювання;

Π – сукупний ресурсний потенціал усіх відокремлених суб'єктів господарювання, пов'язаних між собою контрактними відносинами, що не використовується в їх діяльності через інституційні обмеження.

Аналіз моделі ефективності створення науково-виробничого кластеру дозволив визначити, що збільшення кількості суб'єктів господарювання, які беруть участь у спільних контрактних відносинах, викликає зменшення доходу кожного, але це компенсується отриманням вигід від інтеграції. Чим вищою є взаємозалежність партнерів, тим більшими – трансакційні, трансформаційні та операційні витрати. За низької специфічності активів, що обумовлюють легкість зміни партнерів, доцільним є використання переваг стимулюючого впливу ринкового механізму, за високої – витрати координації їх дій (інтеграції) будуть меншими ніж загальні витрати, які вони понесуть у разі порушення контрактних відносин.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової проблеми у частині обґрунтування теоретичних положень, розробки методичних підходів і практичних рекомендацій щодо розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств. Висновки і рекомендації, одержані в результаті виконаних досліджень, є такими:

1. Узагальнено науковий базис і виокремлено особливості критерія наукоємності, що дало змогу визначити наукоємне виробництво об'єднань підприємств як виробництво наукоємної продукції, робіт і послуг, що пов'язане зі значними витратами на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи суб'єктів господарювання в системі об'єднань підприємств.

2. Внаслідок проведення аналізу інтеграційних процесів виділено види та форми інтеграції, передумови і перешкоди формування господарських об'єднань. Обґрунтовано доцільність створення вертикально інтегрованих об'єднань підприємств з підрозділами науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, на підставі чого виробничу інтеграцію суб'єктів господарювання ідентифіковано як об'єднання, що утворює цілісну систему економічно взаємопов'язаних суб'єктів господарювання шляхом акумулювання матеріально-майнових, енергетичних та інформаційних ресурсів, що забезпечує досягнення спільної мети, необхідний рівень наукоємності виробництва, підвищення ефективності функціонування кожного його учасника та всієї системи в цілому внаслідок дії синергетичного ефекту.

3. Аналіз місця України в глобальному індексі конкурентоспроможності та дослідження значень підіндексів «Інноваційний потенціал» і «Рівень технологічного розвитку» дозволили встановити найбільш важливі перешкоди тісної взаємодії науки та реального сектору економіки, які полягають у тому, що результати досліджень і розробок є надто наблизеними до академічного рівня, не вирішують виробничих проблем, а технічні рішення, які запропоновані традиційними науковими організаціями – значні за обсягом фінансування. Ліквідація розриву між наукою та підприємствами має

базуватись на розумінні каналів трансферу знань і технологій між наукою та виробництвом, що є невід'ємною частиною створення умов розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств в Україні та за кордоном.

4. Дослідження стану фінансового забезпечення наукової та науково-технічної діяльності дає підстави констатувати про його погіршення: загальне фінансування науки як частки ВВП постійно зменшується. Для узагальненої оцінки наукоємності запропоновано використовувати показник «рівень наукоємності вітчизняних підприємств», значення якого щороку скорочується, а за підсумками 2013 р. склало лише 0,57%. Суттєве зменшення даного показника є наслідком мінімізації досліджень і розробок, що проводяться підприємствами, а також того, що підприємства спрямовують кошти значною мірою на придбання нових машин, обладнання, програмного забезпечення та ін., оновлюючи таким чином лише основні засоби і нематеріальні активи без забезпечення розвитку власного наукоємного виробництва. Крім того, зазначена тенденція також підтверджується нестабільністю фінансування в Україні наукових та науково-технічних робіт власними коштами суб'єктів господарювання.

5. У дисертаційній роботі визначено тенденції розвитку та ресурсного забезпечення діяльності підприємств окремих галузей. Для оцінки рівня та розвитку наукоємного виробництва з метою відбору підприємств та об'єднань підприємств запропоновано удосконалену систему показників, до якої включено такі, як: наявність інтегрованих форм відтворення та міжгалузевих зв'язків, обсяги витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, їх частка у загальній структурі витрат та в собівартості виробів, питома вага працівників, зайнятих в наукоємній сфері підприємства, частка впроваджень результатів реалізації розробок у виробничий процес, частка наукоємної продукції в загальному об'ємі випуску продукції підприємством, коефіцієнти використання власних, придбаних розробок та їх співвідношення між собою.

6. За результатами дослідження сутності та особливостей функціонування наукоємних виробництв було визначено фактори, що стримують розвиток наукоємних виробництв на досліджених об'єднаннях підприємств, зокрема недостатність власних грошових коштів та фінансової підтримки ззовні, висока вартість та тривалі терміни окупності нововведень, високий економічний ризик, низький інноваційний потенціал, брак висококваліфікованого персоналу, недосконалість нормативних актів зі стимулювання інноваційної діяльності, нерозвиненість інноваційної інфраструктури тощо.

7. Запропоновано методичні підходи до стимулювання розвитку виробництва наукоємної продукції на підставі можливих варіантів їх модифікації, у складі яких виділено інформаційне супроводження, формування інтелектуальної власності, фінансування, ліцензування та трансфер, консалтинговий супровід стимулювання розвитку виробництва наукоємної продукції.

8. Розроблено рекомендації щодо визначення організаційно-економічних умов розвитку сектору високотехнологічних і наукоємних виробництв об'єднань підприємств, на підставі яких обґрунтовано науково-методичний підхід до формування відповідного організаційно-економічного механізму, що включає такі етапи, як: теоретико-методичне обґрунтування наукоємності, узгодження стратегії розвитку виробництва з вимогами наукоємного виробництва, оцінка існуючого стану розвитку виробництва за рівнем наукоємності.

9. На підставі виконаного дослідження теоретичних передумов утворення кластерів та науково-виробничих об'єднань обґрунтовано доцільність створення інтегрованих утворень – науково-виробничих кластерів, які включають підприємства, науково-виробничі і фінансові організації, що поєднані технологічним процесом або орієнтовані на загальний ринок ресурсів чи споживачів, мають відповідний рівень конкурентоспроможності та здатні генерувати інноваційну складову.

Для визначення ефективності створення науково-виробничого кластеру запропоновано використання неоінституціонального підходу, який передбачає дослідження порівняльних переваг і недоліків дискретних інституціональних альтернатив. Вибір альтернативи включає оцінку базових параметрів інституційного середовища та ключових характеристик трансакцій, в результаті чого найкращою з можливих визнається альтернатива, в рамках якої відбувається мінімізація сукупності трансакційних, трансформаційних і операційних витрат.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Кошевий М. М. Необхідність розвитку наукоємних виробництв промислового сектору національної економіки / М. М. Кошевий // Удосконалення механізму інноваційного розвитку суб'єктів національної економіки України : колект. моногр. [Гринько Т. В., Кошевий М. М., Єлісеєва Г. Ю. та ін.] ; за ред. проф. О. К. Єлісеєвої. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – С. 121–172. *Особистий внесок здобувача: проведено аналіз розвитку промислового сектору національної економіки, досліджено динаміку витрат на розробки; обґрунтовано показник наукоємності промисловості* (14 д. а., особисто автора – 3,5 д. а.).

2. Кошевий М. М. Тенденції розвитку промислового сектору національної економіки та наукоємних виробництв в Україні / М. М. Кошевий // Теоретичні та прикладні аспекти підвищення конкурентоспроможності підприємств : колект. моногр. у 4 т. / за ред. О. А. Паршиной. – Дніпропетровськ : Герда, 2013. – Т. 1. – С. 174–191. *Особистий внесок здобувача: досліджено сутність наукоємного виробництва, його розвиток у промисловому секторі національної економіки та зарубіжний досвід підтримки розвитку наукоємних виробництв* (33 д. а., особисто автора – 1,5 д. а.).

Статті у наукових фахових виданнях України

3. Кошевий М. М. Актуальні аспекти наукоємних виробництв та наукоємних галузей економіки [Електронний ресурс] / Кошевий М. М. // Ефективна економіка. – 2011. – № 11. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z> (0,5 д. а.).

4. Кошевий М. М. Особливості зарубіжного досвіду розвитку наукоємних галузей економіки та його використання в Україні / М. М. Кошевий // Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект : зб. наук. праць. – Донецьк : ДонНУ, 2012. – Т. 2. – С. 173–176 (0,75 д. а.).

5. Гринько Т. В. Методи оцінки показника наукоємності продукції / Т. В. Гринько, М. М. Кошевий // Сталий розвиток економіки : всеукр. наук.-вироб. журнал. – Хмельницький : ПВНЗ «Університет економіки і підприємництва», 2012. – № 7 (17). – С. 228–231. *Особистий внесок здобувача: розглянуто поняття наукоємності і наукоєм-*

ності продукції, проаналізовано методи оцінки наукоємності (0,5 д. а., особисто автора – 0,25 д. а.).

6. Кошевий М. М. Розвиток наукоємного сектора національної економіки України / М. М. Кошевий // Науково-виробничий журнал «Держава та регіони». – Серія «Економіка та підприємництво». – 2013. – № 1 (70). – С. 5–10 (0,69 д. а.).

7. Кошевий М. М. Формування організаційно-економічних умов розвитку наукоємних виробництв у промисловості України / М. М. Кошевий // Економіст. – 2013. – № 8 (322). – С. 58–60 (0,81 д. а.).

8. Мельникова М. В. Аспекти розвитку сектору високотехнологічних і наукоємних виробництв в Україні [Електронний ресурс] / М. В. Мельникова, М. М. Кошевий // Ефективна економіка. – 2013. – № 11. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2720>. *Особистий внесок здобувача: розглянуто аспекти розвитку високотехнологічних і наукоємних виробництв, проаналізовано динаміку показників щодо розробки та впровадження провідних виробничих технологій* (0,75 д. а., особисто автора – 0,38 д. а.).

Публікації у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних, та у наукових періодичних виданнях інших держав

9. Кошевой Н. Н. Развитие наукоёмких производств как фактор увеличения конкурентоспособности Украины / Н. Н. Кошевой // Научно-теоретический и практический журнал «Современный научный вестник». – Серия: Экономические науки. – Белгород : ООО «Руснаучкнига», 2012. – № 22 (134). – С. 102–108 (0,5 д. а.).

10. Кошевий М. М. Формування стратегії розвитку наукоємних виробництв в Україні / М. М. Кошевий // Технологічний аудит та резерви виробництва. – 2013. – № 1/3(9). – С. 26–29 (0,88 д. а.).

11. Гринько Т. В. Інноваційний розвиток: характерні риси та проблеми / Т. В. Гринько, М. М. Кошевий // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : зб. наук. праць. – Маріуполь : ДВНЗ «ПДТУ», 2013. – Вип. 2. – Т. 1. – С. 94–101. *Особистий внесок здобувача: обґрунтовано поняття інноваційного розвитку, проведено аналіз інноваційної активності та виділено тенденції інноваційної діяльності* (0,50 д. а., особисто автора – 0,25 д. а.).

12. Кошевий М. М. Інтегровані науково-виробничі об'єднання як основа розвитку наукоємних виробництв / М. М. Кошевий // Вісник Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2014. – Вип. 38. – Ч. 2. – С. 51–56 (0,81 д. а.).

13. Кошевий М. М. Теоретичні передумови формування науково-виробничих кластерів розвитку наукоємних виробництв / М. М. Кошевий // Бізнес-інформ, 2015. – № 4. – С. 12–16 (0,69 д. а.).

Опубліковані праці апробаційного характеру

14. Кошевой Н. Н. Проблемы и перспективы развития наукоёмких производств в Украине / Н. Н. Кошевой // Проблемы формування нової економіки ХХІ століття : мат-ли IV Міжнар. наук.-практ. конф. : у 8 т. (м. Дніпропетровськ, 22-23 груд. 2011 р.). – Дніпропетровськ : Біла К. О., 2011. – Т. 5. – С. 60–62 (0,19 д. а.).

15. Кошевой Н. Н. Особенности идентификации наукоёмкого производства в современных условиях / Н. Н. Кошевой // Экономика сегодня: проблемы и пути решения:

Матеріали III Междун. научн.-практ. конф. (г. Ставрополь, 2012 г.). – Ставрополь : Центр наукового знання «Логос», 2012. – С. 163–167 (0,5 д. а.).

16. Мельникова М. В. Наукоємні виробництва в Україні: аспекти розвитку та інвестування / М. В. Мельникова, М. М. Кошевий // Тенденції управління фінансовими та інноваційними процесами в умовах ринкових перетворень : мат-ли міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 2 берез. 2012 р.). – Вінниця : ВНУ, 2012. – С. 111–114. *Особистий внесок здобувача: розглянуто проблеми розвитку наукоємних виробництв в Україні, виділено організаційно-економічні переваги використання інтегрованих структур для виробництва наукоємної продукції* (0,50 д.а., особисто автора – 0,25 д. а.).

17. Кошевий М. М. Шляхи розвитку наукоємних виробництв у промисловості України / М. М. Кошевий // Економіка та управління: проблеми науки та практики : мат-ли XIII Міжнар. наук.-практ. конф. / ГО «Львівська економічна фундація» (м. Львів, 28-29 вересня 2012 р.). – Львів : ЛЄФ, 2012. – С. 88–90 (0,25 д. а.).

18. Кошевий М. М. Передумови розвитку наукоємних виробництв у промисловому секторі економіки / М. М. Кошевий // Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики: Тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 15–16 листоп. 2012 р.). – Х.: ФОП Александрова К.М.; ВД «ІНЖЕК», 2012. – С. 225–228 (0,25 д. а.).

19. Кошевий М. М. Напрями удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку наукоємних виробництв у промисловості України / М. М. Кошевий // Зб. наук. праць «Фінансова система держави: проблеми та перспективи розвитку» (м. Київ, 16 листоп. 2012 р.). – К.: ТОВ «ДКС центр», 2012. – С. 218–220 (0,19 д. а.).

20. Мельникова М. В. Розвиток наукоємних виробництв як чинник зростання економічного потенціалу міста / М. В. Мельникова, М. М. Кошевий // Економіка і управління: досягнення та перспективи : зб. тез наук. робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф.: у 3 ч. (м. Одеса, 23-24 листоп. 2012 р.). – О. : ЦЕДР, 2012. – Ч. 2. – С. 34–36. *Особистий внесок здобувача: обґрунтовано зміцнення економічного потенціалу спільних інфраструктурних проектів в рамках приватно-державного партнерства* (0,31 д.а., особисто автора – 0,16 д. а.).

21. Кошевой Н. Н. Создание научно-производственных холдингов для обеспечения развития наукоємких производств в промышленном секторе экономики / Н. Н. Кошевой // Развитие экономической науки: прошлое, настоящее, будущее : сб. науч. работ участников Междунар. научн.-практ. конф. (г. Санкт-Петербург, 23 февр. 2013 г.). – СПб. : Научная организация «Северо-западная организация экономического развития», 2013. – С. 37–41 (0,25 д. а.).

22. Кошевой Н. Н. Тенденции развития наукоємких производств в Украине / Н. Н. Кошевой // Актуальные вопросы экономических наук : сб. мат-лов XXIX Междунар. научн.-практ. конф.: в 2-х частях (г. Новосибирск, 2013 г.). – Новосибирск : ООО агентство «СИБПРИНТ», 2013. – Ч. 1. – С. 84–88 (0,44 д. а.).

23. Koshevyu M. High-tech enterprises as institutional basis for development of knowledge-based production / M. Koshevyu // Економіка і менеджмент-2013: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку : зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф.: у 6 т. (м. Дніпропетровськ, 24–25 квіт. 2014 р.). – Дніпропетровськ : Біла К. О., 2014. – Т. 6. – С. 5–7 (0,19 д. а.).

24. Кошевий М. М. Політика стимулювання розвитку наукоємного виробництва вітчизняної національної економіки / М. М. Кошевий // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Україна-Польща: діалог культур в контексті євроінтеграції (м. Запоріжжя, 25-27 верес. 2014 р.). – Запоріжжя : ЗДІА, 2014. – С. 119–121 (0,19 д. а.).

25. Кошевий М. М. Особливості розвитку наукоємних виробництв та створення наукоємної продукції у промисловості України / М. М. Кошевий // Зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф. «Глобальна економічна динаміка як фактор напруги соціально-політичних процесів: цикли, криза і конфлікти» (м. Афіни, 23-30 жовт. 2014 р.). – Афіни : Євро-Середземноморська Академія мистецтв і наук; К. : Університет менеджменту освіти, 2014. – С. 223–227 (0,31 д. а.).

26. Кошевий М. М. Аналіз територіальних особливостей розвитку наукоємних виробництв / М. М. Кошевий // Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні : мат-ли Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. / за заг. ред. Л. В. Транченко (м. Умань, 30–31 жовт. 2014 р.). – Умань : ВПЦ «Візаві» (Видавець «Сочінський»), 2014. – С. 89–91 (0,19 д. а.).

27. Кошевий М. М. Розвиток наукоємних виробництв як передумова формування наукоємних галузей національної економіки / М. М. Кошевий // Проблеми сталого розвитку економіки України в умовах інтеграційних процесів : мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. / за заг. ред. М. М. Палінчак, В. П. Приходько: у 2 ч. (м. Ужгород, 5–6 груд. 2014 р.). – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2014. – Ч. 1. – С. 78–80 (0,25 д. а.).

28. Кошевой Н. Н. Обеспечение развития наукоёмкого производства в промышленности Украины / Н. Н. Кошевой // Проблемы устойчивости социально-экономического развития в условия глобализации : мат-лы Междунар. научн.-практ. конф. (г. Душанбе, 8-9 апрел. 2015 г.). – Душанбе, 2015. – С. 149–151 (0,38 д. а.).

29. Кошевий М. М. Формування наукоємних інтегрованих структур як умова забезпечення наукоємного виробництва / М. М. Кошевий // Економіка і менеджмент-2015: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку : зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф. : у 9 т. (м. Дніпропетровськ, 23-24 квіт. 2015 р.). – Дніпропетровськ: Біла К. О., 2015. – Т. 7. – С. 55–57 (0,19 д. а.).

30. Кошевий М. М. Використання аутсорсингу для поширення наукоємних послуг / М. М. Кошевий // Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури: європейський вектор – нові виклики та можливість і: мат-ли III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 4–16 трав. 2015 р.). – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2015. – С. 502 (0,13 д. а.).

АНОТАЦІЯ

Кошевий М. М. Забезпечення розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Національний університет водного господарства та природокористування, Рівне, 2015.

У дисертаційній роботі доведено об'єктивну необхідність розвитку наукоємного виробництва в системі об'єднань підприємств на підставі теоретичних основ виявлення

наукоємності, визначення концептуальних засад створення та функціонування об'єднань підприємств, узагальнення світового та вітчизняного досвіду забезпечення розвитку наукоємних підприємств та об'єднань підприємств.

Проаналізовано стан та особливості розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств, виділено чинники забезпечення їх розвитку у системі об'єднань підприємств. Визначено методичні підходи до стимулювання розвитку виробництва наукоємної продукції. Сформовано механізм організаційно-економічного забезпечення розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств. Обґрунтовано доцільність створення науково-виробничих кластерів для забезпечення розвитку наукоємних виробництв об'єднань підприємств та проведено оцінку ефективності їх формування.

Ключові слова: наукоємність, наукоємне виробництво, об'єднання підприємств, інтегровані науково-виробничі об'єднання, науково-виробничий кластер.

АННОТАЦІЯ

Кошевой М.М. Обеспечение развития наукоёмких производств объединений предприятий. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Национальный университет водного хозяйства и природопользования, Ровно, 2015.

Диссертация посвящена разработке направлений обеспечения развития наукоёмких объединений предприятий, а также комплекса взаимосвязанных моделей и методов стимулирования производства наукоёмкой продукции и их практического применения для развития наукоёмких производств объединений предприятий.

В работе проведен анализ теоретических основ наукоёмкого производства, его места в системе национальной экономики, проведено сравнение критерия наукоёмкости с аналогичными критериями, выделены характеристики наукоёмкого производства с различных позиций, методы оценки наукоёмкости и идентификационные особенности наукоёмкого производства.

Исследован опыт создания и функционирования объединений предприятий, виды и формы интеграции по характеру осуществления и форме объединений, обоснована необходимость формирования вертикальных интегрированных структур, а также отечественный и мировой опыт и проблемы обеспечения развития наукоёмкого производства.

Проведен анализ развития отечественных предприятий, выделено институциональное и финансовое обеспечение развития наукоёмкого производства, проведена оценка развития наукоёмкого производства отечественных предприятий и их объединений, сформирован показатель наукоёмкости. Выделены проблемы развития наукоёмких производств в отечественной экономике, а проведенный анализ был углублен оценкой тенденций развития и ресурсного обеспечения предприятий Днепропетровской области. Для целей оценки наличия наукоёмкого производства была усовершенствована система показателей выделения наукоёмкого производства в системе объединений предприятий.

Предложены механизмы стимулирования развития производства наукоёмкой продукции, а также обосновано формирование организационно-экономических условий

развития сектора высокотехнологичных и наукоемких производств объединений предприятий. Обоснован научно-методический подход формирования организационно-экономического механизма развития наукоемких производств объединений предприятий, обобщены предпосылки образования кластеров и научно-производственных объединений, что позволило доказать целесообразность создания интегрированных образований – научно-производственных кластеров, и оценить эффективность их создания.

Ключевые слова: наукоемкость, наукоемкое производство, объединения предприятий, интегрированные научно-производственные объединения, научно-производственный кластер.

ANNOTATION

Koshevyi M. Providing a development of high-technology productions of associations of enterprises. – Printed as manuscript.

The thesis for degree of Candidate of Economic Sciences, specialty 08.00.04 – Economics and Enterprises Management (by economic activities). – National University of Water Management and Nature Resources Use, Rivne, 2015.

The objective necessity of high-technology industry in the system of associations of enterprises on the basis of the theoretical foundations of high technology detection, identification of conceptual bases of creation and functioning of associations of enterprises, generalization of world and domestic experience to ensure the development of high-technology enterprises and associations is proved. The conditions and characteristics of high-technology industries of enterprises associations are analyzed, the factors which provide their development in the system of associations of enterprises are determined.

The methodical approaches to stimulate the development of production of high-tech products are determined and a mechanism of organizational and economic providing of high-technology industries of enterprise associations is formed. The expediency of creation of scientific and industrial clusters for providing a development of high-technology industries associations of enterprises is substantiated and the efficiency of their formation is evaluated.

Keywords: high-technology, high-technology production, industries of enterprise associations, integrated research-and-production associations, research-and-production cluster.

Підп. до друку 26.10.15. Формат 60x84¹/₁₆. Спосіб друку – плоский.
Ум. друк. арк. 1,0. Тираж 130 пр. Зам. № 1015-1.

Видавець та виготовлювач СПД Біла К. О.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3618 від 06.11.09

Надруковано на поліграфічній базі видавця Білої К. О.
Україна, 49000, м. Дніпропетровськ, пр. К. Маркса, 111, офіс 17
тел. +38 (067) 972-90-71